

Академія наук вищої освіти України

Науково-інформаційний вісник

*№ 1(96)
січень-березень*

В номері:

- * Офіційні матеріали*
- * Матеріали Загальних зборів 19.12.2015 р.*
- * До Дня народження Т.Г.Шевченка*
- * Наші публікації*
- * Постаті*
- * Наші ювіляри*
- * Пам'ятаємо*

Київ – 2016

Редакційна колегія: Александров Є.Є. д.т.н., проф.; Андрейцев В.І., д.ю.н., проф.; Андрущенко В.П., д.філос.н., проф.; Говоров П.П., д.т.н., проф.; Горбачук І.Т., д.ф.-м.н., проф.; Грицаєнко З.М., д.с.-г.н., проф.; Дубина М.І., д.філол.н., проф.; Зіменковський Б.С., д.фарм.н., проф.; Зозуля І.С., д.м.н., проф.; Ільницький І.Г., д.м.н., проф.; Кузнєцов Ю.М., д.т.н., проф.; Курило В.І., д.ю.н., проф.; Литвин В.П., д.в.н., проф.; Працьовитий М.В., д.ф.-м.н., проф.; Михайленко В.Є., д.т.н., проф.; Мірошніченко С.І., д.т.н., проф.; Ніколайчук В.І., д.б.н., проф.; Падалка О.С., д.пед.н., проф.; Погребенник В.Ф., д.філол.н., проф.; Поляков М.В., д.ф.-м.н., проф.; проф.; Процюк Р.Г., д.м.н., проф.; Рудик С.К., д.в.н., проф.; Сіптий В.І., д.м.н., проф.; Сминтина В.А., д.ф.н., проф.; Табачников С.І., д.м.н., проф.; Тугай А.М., д.т.н., проф.; Хомич В.Т., д.б.н., проф.; Шпак В.І., д.ф.н., проф.; Шевчук С.В., д.філол.н., проф.

Друкується за ухвалою Президії АН ВО України від 19 лютого 2016 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію – серія КВ №6664

від 31.10.2002 р.

© АН ВО України, 2016

№ 1 (96) 2016

Засновник і видавець:
Академія наук вищої освіти України
Головний редактор – акад. Дубина М.І.
Редактор – акад. Шевчук С.В.

Видання зареєстроване в Державному
комітеті інформаційної політики,
телебачення та радіомовлення України
свідоцтво серія КВ № 6664
від 31.10.2002 р.

Видається українською мовою
Загальний наклад – 300 прим.

Адреса редакції: 01054, м. Київ-54
вул. Тургенівська, 11
офіс 1.1
т/факс: 486-89-16
E-mail: anvuz@ukr.net
сайт: www.anvou.org.ua

Редакція може не поділяти
точки зору авторів

*Друкується за ухвалою
Президії АН ВО України
від 19 лютого 2016 р.*

© АН ВО України, 2015 р.

ЗМІСТ

Офіційні матеріали4	Л.Г. Рева. Молитва за Україну.....101
Доповідь академіка Грицасенко З.М на Міжнародному форумі «Науковці та освітяни України в ім'я утвердження миру, стабільності та розвитку суспільства»4	І.Т. Горбачук. Рідна мова у творах і піснях українців...118
Звіти секцій та відділень АН ВО України за 2015 р8	Проблеми сьогодення129
Матеріали Загальних зборів АН ВО України 19.12.2015 р27	За єдину Помісну Православну церкву.....129
Чергові Загальні збори.....27	Нас шанують132
Виступи віце-президентів АН ВО України...28	Вихідці з України – фахівці вищого рівня на службі у Білому Домі132
Виступ Президента АН ВО України Дубини М.І. ...33	З досвіду роботи135
Нові члени АН ВО України.....35	Інноваційна кафедра.....135
Удостоєні нагород39	Університет працює:Харківський класичний університет.....
Конкурс на кращі наукові праці.....40	Свято на кафедрі139
Ухвала Загальних зборів.....45	Як студенти ветеранів навчали140
Пам'ятні дати52	Постаті141
До Дня народження Т. Шевченка52	Олександр Потебня.....141
М.І. Дубина. Вічно живий.....52	Ярослав Цурковський.....142
А. Козяк. Шевченко-патріот.....54	Ілля Рєпін – гуаші майстер та акварелі повелитель...143
Видатному Кобзареві присвячується54	Уроки Європи146
Нові публікації61	Зроблені висновки.....146
А.Ф.Головчук. Інновації в підготовці кадрів для села.....61	Цікаво знати152
В.І. Сіпійий. Нові технології в діагностиці та хірургічному лікуванні черепно-мозкової травми та їх значення для підвищення якості підготовки лікарів-нейрохірургів в Україні.....66	Українська література за роки незалежності.....152
Ю.М.Кузнєцов. Актуальні проблеми підготовки технічної інтелектуальної еліти в Україні.74	До відома154
О.Є.Колосов, Ю.М.Кузнєцов. Можливості захисту прав на технічне ноу-хау у практиці вітчизняних вишів.80	Інформація про боржників (звіти, плани, внески)154
О.Є.Колосов. Ноу-хау як нетрадиційний об'єкт інтелектуальної власності і права. Види ноу-хау та особливості їх оформлення.....89	Вилучені зі списків академіків АН ВО України154
	Зведена таблиця боржників АН ВО України (станом на 08 квітня 2016 р.).....155
	Наші ювіляри156
	Пам'ятасмо175

РІДНА МОВА У ТВОРАХ І ПІСНЯХ ВИДАТНИХ УКРАЇНЦІВ

Іван Горбачук, *академік*

Український бездержавний народ впродовж століть своєї історії зазнавав багато важких і трагічних часів, коли нація перебувала на межі існування. Що надихало на життя і піднімало на боротьбу звичайних людей? Напевно, перш за все, генетична пам'ять про подвиги своїх попередників, які вступали на бій і перемагали, а єднала людей рідна мова і свій улюблений край, де жили рідня та побратими, яких потрібно було боронити.

Рідна мова, це особливий феномен людської цивілізації і формувалась вона у різних народів по різному. Українська мова немає визначеного в часі початку створення, вона споконвічна і формувалась протягом віків у середовищі народу в природних умовах, еволюційно удосконалюючись, як і всякий живий організм. На сьогодні, не дивлячись на переслідування, заборони, етнічні чистки, голодомори – наша мова збереглася і є однією з наймелодійніших та досконалих мов світу.

З почуттям любові і гордості, тривоги і болю українська мова, її слово, описані у творах і оспівані в піснях багатьох великих українців.

Ну що б, здавалося, слова...
слова та голос – більш нічого.
А серце б'ється, ожива,
як їх почує!.

Т. Шевченко

Все називається Україною –
універмаг, ресторан, фабрика.
Хліб український,
телебачення теж українське.
На горілчаній етикетці
експортний гетьман з булавою...
І тільки мова чужа у власному домі.
У шовінізму кігті підсвідомі
сім'я вже ж вольна й нова.

Та тільки мати ледь жива.
Вона була б і вмерла вже не раз,
та все питає і на смертнім ложі:
аде ж те СЛОВО, що його Тарас
Коло людей поставив насторожі?!

Ліна Костенко

Вже на початку ХХ століття **І.Я. Франко** відстоював думку про єдину українську літературну мову, вироблену на наддніпрянських діалектах і збагачену західно-українськими говірками. Питанню літературної мови І. Франко присвятив такі мовознавчі праці: «Етимологія і фонетика в южно-руській літературі» та «Літературна мова і діалектика» (1907).

У вірші «Антошкові П.» (1902) у відповідь на його статтю в «Галичині» «Тщетная работа сепаратистов» І. Франко говорить:

Діалект, чи самостійна мова?
Найпустіше в світі се питання.
Міліонам треба сього слова,
І гріхом усяке тут хитання...
Хай та мова вбога в славнім роді,
Хай московська, польська, чеська краща,-
Поки служить Матері в пригоді,
То вона культурі не пропада.

Українська письменниця, перекладач, культурний діяч **Леся Українка** писала в найрізноманітніших жанрах: поезії, ліриці, епосі, драмі, прозі. Також працювала в галузі фольклористики (з її голосу записано понад 220 народних мелодій), брала активну участь в українському національному русі. В 1896 році вона писала

Слово, чому ти не твердая криця,
Що серед бою так ясно іскриться?
Чому ти не гострий, безжалісний меч,
Той, що здійма вражі голови з плеч?:
Слово, моя ти єдина зброє,
Ми не повинні загинуть обоє!

Може, в руках невідомих братів
Станеш ти кращим мечем на катів...

Олена Пчілка, мама Лесі Українки і рідна сестра Михайла Драгоманова, письменниця, драматург, перекладачка, етнограф. Національні і соціальні мотиви – основна тематика її творів. Вона сміливо виступала проти денационалізації і русифікації, проти чужої мови. Щоб не спотворювати душ своїх дітей чужою мовою, виховувала і навчала їх, переважно, у сім'ї. У творі «Рідне слово» вона пише:

Так довго сподівана, ждана година
Настала для рідного слова мого:
Не так, як приборкана, смутна пташина,
Озветься воно із затишку свого;
Не так, - весняним жайворонком у полі
Українська мова тепер залуна
І гомоном вільним по всьому роздоллі,
По всій Україні озветься вона.

К.Д. Ушинський був українцем, який жив на теренах Російської імперії. Завжди своєю батьківщиною вважав Україну. Він сам підтверджував свою національність, - «Ні, я українець: рід наш старовинний, малоросійський, дворянський. Всі родичі, діди, дядьки і батьки були українцями, народилися і поховані в українській землі».

У статті «Рідне слово» К. Ушинський пише: «Мова народу – кращий, що ніколи не в'яне і вічно знову розпускається, цвіт усього його духовного життя, яке починається далеко за межами історії. У мові одухотворяється весь народ і вся його батьківщина; в ній втілюється творчою силою народного духу в думку, в картину і звук, небо вітчизни, її повітря, її фізичні явища, її клімат, її поля, гори і її долини, її ліси і ріки, її бурі і грози – весь той глибокий, повний думки і почуття, голос рідної природи, який лунає так гучно в любові людини до її іноді суворої батьківщини, який відбивається так виразно в рідній пісні, в рідних мелодіях, у вустах народних поетів... Мова є найважливіший, найбагатший і найміцніший зв'язок, що з'єднує віджилі, живущі та майбутні покоління народу в одно велике історичне живе ціле... Поки жива мова народна в устах народу, до того часу живий і народ... Коли зникає народна мова, - народу нема більше!»

Панас Мирний (Панас Якович Рудченко) – письменник, автор творів «Подоріжжя од Полтави до Гадячого». (1874) «Лихі люди». (1877), роману

«Хіба ревуть воли, як ясла повні» (1875), роману «Повія» тощо. Панас Мирний вважав, що треба дбати не за популярність своєї особи, а за працю на користь народів. У статті «Рідна мова» він пише: «В часи зневіри, в годину важких думок про долю того рідного краю, - ти одна моя підпора і допомога, о, велика, могутня, правдива та вільна рідна мово! Якби не було тебе, то, як не впасти в розпуку, бачучи усе те, що коїться дома?.. Та як його і не доняти віри, щоб таку мову не було дано великому народові!»

Пантелеймон Куліш – український письменник, фольклорист, етнограф, мовознавець, перекладач, критик, редактор. Автор першої фонетичної абетки для української мови, що лягла в основу сучасного українського правопису. Був духовною і високоосвідченою людиною, писав українською і російською мовами. Автор історичного роману «Чорна рада». Про рідну мову він писав:

Рідне слово Божа правдо!
Як мала дитина,
Тебе стала промовляти
Хирна Україна.
Промовляє, -оживає
Згнічений морозом,
Непозичений у німця
Український розум.

Борис Грінченко – український письменник, педагог, літературознавець, історик, етнограф, публіцист, просвітянин, громадський діяч. Патріот України, послідовно відстоював утвердження української мови у школі та в держаних установах. Працював у галузі народної освіти і свої погляди виклав у працях «Яка тепер народна школа в Україні», «Народні вчителі і українська мова», «На безпровсетном пути. Об украинской школе» та ін. Відстоював навчання українських дітей рідною мовою. Автор шкільних підручників «Українська граматика», «Рідне слово». У вірші «Переляканий» (1892) він писав:

Певна річ, що я люблю
Просто до загину
Рідну мову та пісні,
Матір – Україну.

Спиридон Черкасенко – український письменник, драматург, педагог. Ім'я С. Черкасенка у радянські часи було заборонене у літературному процесі. У дореволюційний час він був знаним в Україні суспільним діячем, вва-

жався будителем української самосвідомості – відстоював права українців на власну культуру, освіту, духовність, національні цінності. В поемі «Наша твердиня» (1934) він промовляє: «О рідна мово, скарбе мій! В мертвотних напастях чужини Ти – мій цілющій, мій єдиний души підбитої напій...»

Олександр Олесь (Олександр Іванович Кандиба) – український письменник, поет, драматург. Подорожуючи Гуцульщиною у 1912 році він побував на храмовому св'яті в селі Криворівня і зробив такий запис: «Я стояв, дивився і не міг надивитися на сей прикрасний народ, що не знав панщини, що зберіг вільну думку, мову і старосвітські звичаї, повні краси.» він так відізвався про рідне слово (1907):

О, слово рідне! Орле скутий!
Чужинцям кинуте на сміх!
Співочий грім батьків моїх
Дітьми безпам'ятно забутий.
І пізніше у вірші «Як довго ждали ми своєї волі слова...»
Як довго ждали ми своєї волі слова,
І ось воно співа, бринить.
Бринить, співає наша мова,
Чарує, тішить і п'янить.

Григорій Чупринка – український поет, політик, борець за самостійність України. У свій час прізвисьце Чупринки взяв генерал – Хорунжий УПА Роман Шухевич, як підпільний псевдонім «Тарас Чупринка». У творі «Найвищий дар» Г.Чупринка пише:

Як веселонька блискуча,
Переливна, мегатюча,
По моїй країні милій
Мова рідная звучить,
В казці, в пісні легкокрилій,
В юних спогадах ідилій,
Мов струмочок, стугонить.

Іван Огієнко (Митрополіт Іларіон) – український вчений, митрополіт, політичний, громадський і церковний діяч, мовознавець, історик церкви, педагог, дійсний член Наукового товариства імені Тараса Шевченка. У вірші 1949 року «Тернистим шляхом» він пише:

Творилась віки Українська мова

І потом, і кров'ю народу,
Як дар найсвятіший від вічного слова
На зоряне щастя та згоду.
І далі у вірші «Мова»;
Мова –
Душа кожної національності
Її святощі,
Її найцінніший скарб.

Василь Липківський (Митрополит). У статті «Рідна мова в церкві» «Браття! Якою мовою повинен звертатися з молитвою до Бога кожний народ? Здавалося б, що і й питання про це не повинно бути. Звичайно, лише тою мовою чоловік і може звертатися до Отця Небесного, якою розмовляє з батьком, матір'ю, з своїми рідними, - це **своєю рідною мовою**».

Павло Тичина – поет, перекладач, публіцист, громадський діяч.

У спадщині поета, окрім великої кількості поетичних збірок – близько 15 великих поем. У вірші «Слово» (1943) він пише:

Слово наше рідне!
Ти сьогодні зазвучало
як початок, як начало,
як озброєння всім видне,
слово наше рідне!
Тож цвіла калина,
червоніла, достигала,
всьому світу заявляла:
я – країна Україна –
на горі калина!

А Вкраїни ж мова –
мов те сонце дзвінкотюче,
мов те золото котюче,
вся і давність і обнова, -
українська мова...

Максим Рильський – український поет, публіцист, перекладач, громадський діяч, академік АН України у творі «Рідна мова» (1959) пише:

Як гул століть, як шум віків,
Як бурі подих – рідна мова,

Весняних пахощі листків,
Сурма походу світанкова
Неволі стогін, волі спів,
Життя духовного основа.

І у вірші «Мова» (1956):

Як парость виноградної лози
Плекайте мову. Пильно і ненастанно
Політь бур'ян. Чистіша від сльози
Вона хай буде. Вірно і слухняно
Нехай вона щоразу служить вам,
Хоч і живе своїм живим життям.

Дмитро Павличко – український поет, перекладач, громадсько-політичний діяч у творі «Ти зрікся мови рідної» з запалом і гіркотою Д. Павличко пише:

Ти зрікся мови рідної. Тобі твоя земля родити перестане. Зелена гілка в лузі на вербі від доторку твого зів'яне!	Ти зрікся мови рідної. Заріс твій шлях і зник у безімennom зіллi... немаєш ти на похороні сліз, немаєш пісні на весіллі!
---	---

Олександр Підсуха – український поет, прозаїк, драматург, перекладач і громадський діяч у творі «Мова» (1950):

Ой яка чудова українська мова!
Де береться все це, звідкіля і як?
Є в ній ліс-лісок-лісочок, пуща, гай, діброва,
Бір, перелісок, чорноліс. Є іще й байрак!
І така ж розкішна і гнучка, як мрія
Можна «звідкіля» і «звідки», можна і «звідкіль».
Є у ній хурделиця, віхола, завія,
Завірюха, хуртовина, хуга, заметіль...

Василь Симоненко – український поет, журналіст, один із самих відомих шістдесятників із когорти відомих правозахисників І. Дзюби, І. Світличного, Є. Сверстюка, В. Стуса тощо. В. Симоненко увійшов в історію української літератури як визначальна постать боротьби за державний і культурний суверенітет України другої половини ХХ ст. У вірші «Моя мова» (1962) є такі слова:

Все в тобі з'єдналося, злилося –
Як і поміститися в одній! –
Шепіт зачарований колосся,
Поклик із катами на двобій!
 Ти даєш поету дужі крила,
 Що підносять правду в вишину,
 Вченому ти лагідно відкрила
 Мудрості людської глибину.
І тобі рости й не в'януть зроду,
Квітують в поемах і віршах,
Бо в тобі – великого народу
Ніжна і замріяна душа.

Володимир Маяковський – російський поет українського походження, публіцист, драматург і громадський діяч. У 1912-1914 рр тричі відвіда Україну, а з 1924 р. – щороку. Виступав у багатьох містах України. У вірші «Київ» (1924) оспівав столицю нашої держави, теплі рядки прес'ятив Україні і у вірші «Борг Україні» (уривок):

Говорю себе: товарищ москаль
на Украину зубы не скаль.
Разучите эту мову на знаменах – лексиконах алых, -
Эта мова величава и проста:
«Чуешь, сурмы загралы,
час расплаты настав...»

Микола Гоголь – визначний класик російської літератури українського походження, прозаїк, драматург, поет, критик, публіцист (Уривок із статті «О малороссийских песнях», 1833). «Только в последние годы малороссийские песни, бывшие до того скрытыми от образованного общества, обратили на себя внимание самобытностью и собственной народной поэзией. До того времени только их очаровательная музыка заносилась у высший круг (Бетховен використав мелодію пісні «Їхав козак за Дунай» у своїх творах), но слова слышали только одни украинские степи... Теперь образованное общество повернулось лицом к содержанию песен и пришло к выводу, что это живая, говорящая, звучащая о прошедшем Летопись народа. В этом отношении песни для малой России – это все: и поэзия, и история, и отцовская могила...»

Ничто не может быть сильнее народной музыки, если только народ имеет поэтическое расположение, разнообразие и деятельность жизни, если натиски насилья не смогли так нигде выразиться, как только в его песнях».

Про роль пісні у долі Тараса Шевченка дізнаємось із спогадів Пантелеймона Куліша. « У ліберальному панському товаристві Шевченко завів розмову про свою поему «Іван Гус». Раз по раз у цій розмові поривав наш Кобзар очі за ту межу, що відмежовує імперію від народів свободних і лише я один розумів усі слова його. А, розколихавши духа, перейшов від розмови до народних пісень. Чарівною силою свого слова і голосу розгорнув Шевченко широку сцену життя людського...

Як у ту пору життя співав Шевченко, такого, або рівному йому співу не чув я ні в Україні, ні по столицях. Пісню за піснею співав наш соловей, справді мов у темному лузі, серед червоної калини, а не в зимному захисті серед народу. Душа поета, об'явившись посеред чужого щастя (він був боярином на весіллі П.Куліша і Г. Барвінок) обернула весілля поклонниці його великого таланту в національну оперу, яку може ще не скоро чутимуть на Україні».

Володимир Сосюра – український письменник, поет-лірик, автор понад 40 збірок поезій, поем, роману «Третя рота», козак армії УНР.

Лірика В. Сосюри хвилює не одне покоління українців. Багато пісень на його слова увійшли в скарбницю нашої культури:

Любіть Україну у сні й наяву
Вишневу свою Україну,
Красу її вічно живу і нову,
І мову її солов'їну...

Українська пісня надихала поета в самі складні періоди його життя, коли за любов до України, до рідного слова Володимира Сосюра ганьбили як «буржуазного націоналіста», але не зломали.

У посланні «Юнакові» (1956-1958) він пише:
О мово рідна! Їй гаряче
віддав я серце не дарма.
Без мови рідної, юначе,
й народу нашого нема.

Маруся Чурай – дівчина – легенда (уривки із однойменного роману Ліни Костенко у віршах...)

Ця дівчина не просто так, Маруся,
Це голос наш, це – пісня, це – душа...
Коли в похід виходила батава, -
Її піснями плакала Полтава.
Що нам було потрібно на війні?
Шаблі, знамена і її пісні.
Звитяги наші, муки і руїни
Безсмертні будуть у її словах.
Вона ж була як голос України,
Що клетотів у наших корогвах!

Олександр Білаш, композитор. Його пісні «Ясени», «Лелеченьки», «Два кольори» на слова Михайла Ткача, Дмитра Павличка стали воістину народними.

Олександр Білаш писав також вірші. Рядки його поезії сповнені любові до рідної землі, рідного слова. В одному з віршів він зізнається, що слова і мелодії в його серці наче конкурують. Ось він схвильовано звертається до мелодії:

Не ревнуй мене до слова,
Що дає снагу мені.
Я клянуся перед Богом,
Що пишу тоді пісні,
Як мене вполює слово,
І йому я віддаюсь...
Моя Мово, рідна Мово,
Я люблю тебе й боюсь,
Що не встигну омузичить
Найкрасивіші слова.

Андрій Демиденко, відомий сучасний поет, багато його віршів покладено на музику. Особливої популярності набула пісня «Звучи, рідна мово» на музику Олексія Семенова. Першою виконавицею цієї перлини була незабутня Раїса Кириченко.

Мово Рідна, цвіти в кожному домі,
Крізь зболений час і духовні руїни.
Вертайсь, рідна мово, у серце народу
У Душу Вкраїни.

Якого ж ми будемо племені – роду,
Якщо буде в устах наша мова згасать.
Чи будемо з вами тоді ми народом,
Якщо стихне вона в голосах?!

Звучи, рідна мово,
На землі рідній
Лийся по вінця.

Мово моя українська,
Мово моя материнська.

Мово рідна, квітуй і шануйся,
Любов'ю воздай всім народам і мовам.
З тобою я плачу, з тобою сміюся,
О, ріднее Слово!